
***Отбранителните способности
на НАТО и ЕС. Приносът на България
за тяхното изграждане и развитие***

Тодор Тагарев

Институт по информационни и комуникационни технологии – БАН
секция “Информационни технологии в сигурността”

www.IT4Sec.org

София, януари 2014 г.

Тодор Тагарев, Отбранителните способности на НАТО и ЕС. Приносът на България за тяхното изграждане и развитие, *IT4Sec Reports 110* (София, Институт по информационни и комуникационни технологии, януари 2014 г.), <http://dx.doi.org/10.11610/it4sec.0110>.

IT4SecReports 110 „Отбранителните способности на НАТО и ЕС. Приносът на България за тяхното изграждане и развитие“ В доклада пред националната научна конференция в гр. София, 8-9 април 2013 г., се прави преглед на изискванията, постиженията и предизвикателствата пред определянето и развитието на отбранителни способности в съюзен контекст.

Ключови думи: отбранително планиране, специализация, НАТО, интелигентна отбрана, Обща политика за сигурност и отбрана.

IT4Sec Reports 110 “Bulgaria’s contribution in the Development of NATO and EU’s Defence Capabilities” This report to the national conference in Sofia, 8-9 April 2013, provides a review of requirements, achievements, and challenges in determining and developing defence capabilities in NATO and EU context.

Keywords: defence planning, specialization, NATO, smart defence, Common Foreign and Security Policy

Редакционен съвет

Председател: акад. Кирил Боянов
Редактори: д-р Стоян Аврамов, доц. Венелин Георгиев, доц. Величка Милина,
доц. Златогор Минчев, доц. Георги Павлов, доц. Тодор Тагарев,
доц. Велизар Шаламанов

Отговорен редактор: Наталия Иванова

© Тодор Тагарев, 2014 г.

ISSN 1314-5614

Актуалността и интересът към темата не само от страна на тясно професионалната аудитория, но широки обществени кръгове, се обуславя на първо място от особеностите на стратегическата среда, характеризираща се с динамичност, наситеност с трудно предвидими и асиметрични рискове и заплахи. Рисковете пред сигурността произтичат често от организации, чийто периметър на действие е с неясни очертания, трансграничен характер и не се вписва в познатите класификации. Предизвикателства често се зараждат и развиват далеч извън границите на евроатлантическото пространство, в различна и непозната културна, езикова и цивилизационна среда. В резултат на това неизбежно се разшири спектъра от инструменти, използвани в операциите. Чисто военните способности се оказаха недостатъчни и в операциите като все по-необходими се наложиха граждански способности на международни, държавни, неправителствени и бизнес организации.

Второ, независимо от нарастването на сложността на стратегическата среда, разходите за отбрана не са сред финансовите приоритети на правителствата. Това е обусловено от световната икономическа криза, която пренасочва ресурсите към сектори като здравеопазване, образование и пенсионно осигуряване, особено предвид демографските тенденции, наблюдавани в повечето европейски държави. За съжаление смятам, че това няма да отмре като тенденция и в средносрочен план рестриктивният натиск върху военните бюджети, особено в държавите от Европейския съюз, ще продължи и ще предопределя до голяма степен ресурсната рамка на придобиване на способностите. В същото време паралелно върви процес на увеличаване на военните разходи в някои държави извън евроатлантическото пространство, където икономиките и финансовата стабилност не пострадаха така рязко от кризата.

От тези две констатации логично произтича и трета важна особеност – нито една страна не може самостоятелно да се изправи срещу посочения спектър от рискове и заплахи. Сигурността на отделните държави в голяма степен зависи от тяхната интегрираност и съюзнически ангажименти. Параметрите на сигурността на всяка една държава-член на НАТО или Европейския съюз зависи и от способността на останалите страни да се интегрират и да допринесат за общата цел.

Като резултат от натиска върху военните бюджети се налагат и наднационалните решения в областта на изграждането на отбранителен капацитет. Те са по-щадящи към отбранителните бюджети, но не за сметка на ефективността и ефикасността на придобитите способности. Те са широко известни като „интелигентна отбрана“¹ и „обединяване и споделяне“.² Инициативите предполагат както нова коалиционна култура, така и политическа воля за прилагането им в посока на извършване на необходими нормативни промени в националните законодателства и създаване на адекватен управленски капацитет.

Двете инициативи предоставят редица предимства и ползи от възможността за коопериране и взаимодействие при поддържането и развитието на отбранителните способности. Многонационалните решения не са нещо съвършено ново за Алианса и страната ни. В НАТО има повече от 20 успешни примера за двустранно и многостранно споделяне на ресурси при създаването на способности. Белгия и Холандия са убедителен пример за успешно реализирано сътрудничество в подготовката, оперативното използване и материално-техническото осигуряване на своите фрегати и противоминни кораби.

¹ Вж. например съответната страница на официалния сайт на НАТО, „Smart Defence,” NATO A-Z, <http://www.nato.int/cps/en/natolive/78125.htm>.

² European Defence Agency, „Pooling and Sharing,” <http://www.eda.europa.eu/aboutus/whatwedo/pooling-and-sharing>.

България също участва в няколко многонационални инициативи, някои от тях далеч преди официално да се роди идеята за „интелигентна отбрана“. Такъв пример е участието ни в Програмата за стратегически въздушни превози, Програмата за Съюзно земно наблюдение и Многонационалните мирни сили в Югоизточна Европа. България участва и в създаването на Група на държавите, експлоатиращи самолети „Спартан“.

„Интелигентната отбрана“ цели развитието на ключови високотехнологични способности, гарантиращи запазването на преимуществото пред евентуални бъдещи противници. Чрез трите си концептуални компонента: приоритизация, специализация и многонационално сътрудничество, тя предлага нови способности за изграждане и развитие на способности.

Към днешна дата в Алианса се работи по 150 проекта, разпределени в три групи според степента на техния напредък. След Срещата на върха в Чикаго част от проектите бяха разгледани в контекста на други три водещи инициативи и програми, които са насочени към изграждането на критично важни способности за Алианса. Това са инициативите и програмите за Съвместно многокомпонентно разузнаване и наблюдение (JISR), Противоракетна отбрана и Охраната на въздушното пространство (Air policing). Поставени в друга последователност, тези инициативи дават представа за националните ни приоритети, които успешно се съчетават с колективните интереси и очаквания. Защитата на въздушното пространство на България е задача, която и занапред ще се изпълнява от нашите Военновъздушни сили. Участието ни в програмата за Съюзно-земно наблюдение пък е конкретен принос за изграждането на ключова колективна способност. Отскоро е поставено началото на колективното изграждане на система за съвместно многокомпонентно разузнаване и наблюдение.

НАТО и ЕС споделят общи демократични ценности, както и общи стратегически интереси. Сътрудничеството в областта на изграждането на способности е залегнало като основополагащ принцип в Стратегическата концепция на НАТО, където ясно е посочена необходимостта за взаимно подпомагане и допълване в развитието на способностите с Европейския съюз. Страните, които членуват едновременно в НАТО и Европейския съюз, притежават само един комплект сили. Те трябва да бъдат използвани по възможно най-ефективен начин за военните операции и на двете организации.

Условията за постигането на този стратегически тандем са на първо място изграждане на безусловно доверие, базирано на прозрачност, откритост и взаимно съблюдаване на институционалната автономност. България работи активно за развитието на стратегическото партньорство между НАТО и ЕС. Ние застъпваме позицията за взаимно допълване и за избягване на дублирането на усилия и ресурси. Координацията НАТО и Европейски съюз е важна и в светлината на изграждането на единния комплект въоръжени сили, който ще бъде готов за участие в операции и на двете организации.

Регионалният подход също е важен за успеха на многонационалните инициативи за изграждане и развитие на способности. Близостта в географско отношение и общите предизвикателства пред сигурността са предпоставка за общи стратегически цели и сходства в националните нива на амбиции. България играе активна роля в реализирането на многонационални инициативи чрез засилено регионално сътрудничество. Няколко са направленията, където са постигнати реални резултати: охрана на въздушното пространство, логистика и военноморско сътрудничество.

Конкретен пример са договореностите със съседите ни – съюзници в НАТО, за провеждане на трансгранични операции по охраната на въздушното пространство в рамките на Интегрираната система за противовъздушна отбрана на НАТО.

Други регионални начинания са в областта на логистиката. По някои от тях работата продължава. Като цяло те са свързани с изграждането на съвместни логистични способности по три важни направления: взаимно осигуряване на националната поддръжка като страна-домакин, стратегически транспорт и изграждане на интегрирани логистични формирования. България се присъедини към Атинския многонационален координационен център за морски транспорт, с което ще бъде улеснен достъпът до стратегически морски транспорт. Обмисля се и присъединяване към координационния център по придвижването в Айндховен, Холандия. България участва в изграждането и дейността на две многонационални интегрирани логистични формирования.

Кои са предизвикателства пред интеграцията? Процесът на взаимодействие между НАТО и ЕС в сферата на сигурността не е така гладък и ефективен, както би ни се искало. Може още да се желае за избягване на дублирането при изграждането на отбранителния капацитет. Също така, по отношение на военните способности на ЕС, трябва да се има предвид, че Лисабонският договор поставя сериозна задача за утвърждаване и развитие на ролята на Европейския съюз като глобален играч в сферата на сигурността чрез разширяване на така наречените „Петерсбергски задачи“.³ Това поставя сериозна основа за развитието на общата политика за сигурност и отбрана, макар да наблюдаваме в последните години забавяне в условията на криза.

Реализацията на инициативата „интелигентна отбрана“ също е съпътствана с някои предизвикателства. Някои от тях се свързват с това как, отделните съюзници гледат на националните си интереси в контекста на колективните отговорности. Дебатират се въпросите на суверенитета, гарантирането на наличие и достъп до способности, които нациите ще финансират.

Добре известен е примерът, когато в Либия бяха използвани национални и колективни способности на НАТО. В бъдеще към тях ще бъдат включвани и способности, развивани в рамките на инициативата за „интелигентна отбрана“. В тази връзка възникнаха и опасения за тяхното наличие и гарантирането на достъп при провеждане на съюзни военни операции. Именно затова и в Чикаго беше решено тези въпроси да бъдат допълнително изследвани.

България е за гарантиран и улеснен достъп до колективни и многонационално притежавани способности. Нашите аргументи са за прилагане на фундаменталния принцип, на базата на който е създадена и функционира НАТО – принципът за солидарност и споделянето на отговорността и тежестите между съюзниците. Следва да се търсят прагматични подходи и работещи решения в рамките на процеса за отбранително планиране в НАТО, които отчитат поуките от проведените операции и ясно регламентират правните, финансовите и други договорености, гарантиращи наличието и достъпа до способности.

³ Вж. например Nerlich, Uwe. "Challenges in a 2035 Perspective: Roles for the EU as a Global Security Provider?" *Information & Security: An International Journal* 29, no. 1 (2013): 77-87, <http://dx.doi.org/10.11610/isij.2906>; Ratchev, Valeri, Uwe Nerlich, and Todor Tagarev. *Context Scenarios and Alternative Future EU Roles as a Global Security Actor*, *IT4Sec Reports* 100. Sofia: Institute of Information and Communication Technologies, 2012, <http://dx.doi.org/10.11610/it4sec.0100>.

Какво ни предстои в процеса на съюзно отбранително планиране и ангажиментите, които ще поеме България по отношение на изгражданите способности? През следващия месец предстои да съгласуваме пакета от „Цели за способности 2013“. В него към България са насочени 56 Цели за способности и са предложени за изграждане 55 формирания за нуждите на колективната отбрана. Ново е изискването за изграждане на способности за участие в операции по стабилизиране и възстановяване. Това налага търсене на възможности за по-задълбочено координиране и взаимодействие на междуведомствено ниво.

И настоящият пакет „Цели на въоръжените сили 2008“, както и новият пакет „Цели за способности 2013“ ни насочват към изграждане на технологично развити, балансирани, оперативни съвместими, мобилни и експедиционни въоръжени сили, отговарящи на водещите световни концепции и стандарти в областта на отбраната. След като бъдат съгласувани и приети, приоритет и отговорност на всички във въоръжените сили ще бъде, независимо от обективни трудности, протичаща трансформация и ограничени финансови ресурси, да подготвяме декларираните формирания качествено и в срок за успешна сертификация.

Значителен напредък се наблюдава и по отношение на процеса на изграждане на способности в рамките на Европейския съюз. Страните-членки все повече се убеждават, че изграждането на способности, основани на високи технологични постижения, е от възлово значение за справяне с предизвикателствата пред сигурността на континента. Добрата координация и сътрудничество между военния комитет на Европейския съюз и Европейската агенция за отбрана позволи да се направи задълбочен анализ и да се създаде каталог на способностите, като се установят нуждите и проблемните области при изграждането им, както и изискванията, на които те трябва да отговарят.

На заседанието на Европейския съвет през декември миналата година беше констатирано, че е необходимо да се засилят ефективността, популярността и въздействието на общата политика за сигурност и отбрана, да се подобрят отбранителните способности и да се укрепят европейската отбранителна промишленост. Напредъкът ще бъде отчетен на заседанието на Европейския съвет през декември тази година, който ще даде насоки за бъдещето развитие на процеса.

По отношение на нашата роля ключово значение в тези процеси на съгласуване на българските ангажименти има определянето на равнище на амбиция. Кои са необходимите оперативни способности и кой е приносът, който може да даде България към операциите на НАТО и Европейския съюз? Кои са другите възможности, предвид новите предизвикателства за сигурността и изтеглянето на Международните сили от Афганистан и фокуса върху образование и подготовка, мениджмънт на знанията, въвеждането на роботизирани средства и други нови технологии? Кои са амбициите по отношение на защитата на суверенитета в мирно време? Кои от тях ние ще продължим да изпълняваме самостоятелно и за кои ще търсим по-висока ефикасност чрез по-тясно взаимодействие с държавите от региона?

Кои са технологичните и индустриални амбиции, които България може да има? Имаме ли изобщо такива амбиции и ако да – кои са областите, в които можем да даваме висока добавена стойност? Как ще се опитваме да реализираме тези амбиции – дали само със структури на Министерството на отбраната или ще работим заедно с утвърдени изследователски центрове и високотехнологични компании? Кои са възможностите за коопериране в по-тесен формат? И когато обсъждаме тези амбиции, ние трябва да бъдем реалистични, залагайки в краткосрочен и средносрочен период на 1,5 % от БВП като раз-

ходи за отбрана, в случай, че не станем свидетели на някаква по-съществена промяна в средата за сигурност.

В заключение, нашата цел като държава е да имаме ясна и реалистична дългосрочна визия за приноса ни към развитието на способности на НАТО и Европейския съюз. Участието ни в проектите по „интелигентна отбрана” на НАТО и „обединяване и споделяне” на ЕС разкрива нови възможности. Интеграцията и сътрудничеството са без алтернатива, за да могат двата най-мощни съюза с отговорности в областта на сигурността да изпълнят успешно мисията си на гарантиране на мира и просперитета както за своите членове, така и в световен мащаб.

ЛИТЕРАТУРА

Nerlich, Uwe. "Challenges in a 2035 Perspective: Roles for the EU as a Global Security Provider?" *Information & Security: An International Journal* 29, no. 1 (2013): 77-87.

Pooling and Sharing. European Defence Agency, 2013.

Ratchev, Valeri, Uwe Nerlich, and Todor Tagarev. Context Scenarios and Alternative Future EU Roles as a Global Security Actor In *It4Sec Reports*. Sofia: Institute of Information and Communication Technologies, 2012.

Smart Defence, NATO A-Z., 2014.